

Forrás: <http://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2013/12/vajda-barnabas-a-nemzetkozi-tortenelemdidaktikai-tarsasag-konferenciaja-a-kolonializmusrol-04-03-17/>

Vajda Barnabás

A Nemzetközi Történelemdidaktikai Társaság konferenciája a kolonializmusról

(Tutzing, 2013. szeptember 16-18.)

Colonialism, Decolonization and Post-colonial Historical Perspectives – Challenges for History Didactics and History Teaching in a Globalizing World – Kolonialismus, Dekolonisierung, postkoloniale Perspektiven. Herausforderungen für die Didaktik der Geschichte und den Geschichtsunterricht im Kontext der Globalisierung címmel zajlott a dél-németországi Tutzingban a Nemzetközi Történelemdidaktikai Társaság (ISHD) 2013. évi tudományos konferenciája. A három teljes nap alatt 54 előadás hangzott el (többsége angolul, kisebb részben németül és franciául), amelyet 70-80 résztvevő hallgatott végig. A két közbeeső estén került sor az ISHD rendes évi közgyűlésére. Az alábbi beszámolóban tömören összefoglaljuk az elhangzott előadásokat, majd röviden értékeljük az eseményt.

Paul Vandepitte (Belgium) Kongó és Roger Casement brit diplomata kapcsán arra mutatott rá, hogy a könyveknek, és különösen a szépirodalomnak milyen nagy szerepe volt a gyarmati hatalom fenntartásában, az arról alkotott pozitív kép kialakulásában és széles körben való rögzítésében.

Karel Van Nieuwenhuysse (Löweni Egyetem, Belgium) szerint az egykori gyarmattartó Belgiumban nem volt és ma sincs komolyabb vita az ország gyarmati múltjáról, vagy ha elvétve mégis akad ilyen, akkor a belgák önkritikája csak elrejtve, a sorok között jelenik meg, nyíltan, őszintén soha.

A Georg Eckert Institute/Leibniz Institute for International Textbook Research tankönyvkutató intézet képviselőjében megszólaló *Marcus Otto (Braunschweig, Németország)* a „francia nemzettudat civilizatorikus küldetésének” európai hatásait firtatta. Mint a kutatásaiból kiderül, a francia történelemtankönyvek bőségesen sugallták és sugallják ma is a franciák „univerzális intellektuális erejét”, a nemzet kulturális nagyhatalom-voltát és „a francia kivételesség-érzetet”. És mivel a francia pedagógiai kultúra több európai ország számára követendő példa (pl. Szlovákiában), egyáltalán nem lebecsülendő a francia hatás más államokra.

Terry Haydn (University of East Anglia, Nagy-Britannia) éles kritika alá vette azt a 2013-as angol oktatási minisztériumi törekvést, hogy „a tanulók ismerjék meg országuk dicső gyarmati múltját”; ebben a szellemben a központi angol curriculum a brit gyarmati múltat nagyon lényeges értéként mutatja fel a tanulók számára. A Haydn-előadást követő vitában mindazonáltal nem kaptunk választ arra a kérdésre, hogy a gyarmati múlt helyett milyen más értéket lehetne vagy kellene felmutatni.

Wolfgang Hasberg (Kölni Egyetem) előadásában arra világított rá, hogy bár a gyarmati leigázás és uralom jóval a földrajzi felfedezések kora előtt létezett, a jelenség mégis csak rendszerint a kora újkor kapcsán jelenik meg a történelemtankönyvekben (ha egyáltalán).

George Wrangham (Shiopley School, Bryn Mawr, Pennsylvania, USA) arról a 19. századi brit gyarmatosi törekvéstről értekezett, melynek szellemében Indiában olyan alattvalók kreálása volt a cél, akik „bőrszínükben és vérükben indiaiak, ám erkölcsükben és szokásaikban európaiak”.

Karl Benziger (Rhode Island College, USA) az USA számára visszafordíthatatlan külpolitikai következményekkel járó vietnami háború egyetlen évén, a sorsfordító 1965-ös esztendőn mutatta be az USA kormányának végzetesen téves gyarmati felsőbbrendűségét.

Vajda Barnabás: A Nemzetközi Történelemdidaktikai Társaság konferenciája a kolonializmusról

(Tutzing, 2013. szeptember 16-18.)

A kelet-európai országok történelemdidaktikusai között előadást hallhattunk *Alexander Khodnev*től (*Yaroslavl University, Oroszország*), *Grzegorz Chomicki*től (*Jagelló Egyetem, Krakkó*), *Mare Ojat*ól és *Anu Raudseppt*ől (mindketten *University of Tartu, Észtország*), *Nagy Mariant*ól (*Pécsi Egyetem*) és *Vajda Barnabást*ól (*Selye János Egyetem, Komárom, Szlovákia*). A kelet-európaiak közül sorrendben az utolsó napon utolsóként felszólaló *Viktor Nyemcsinov* (*Orosz Tudományos Akadémia, Moszkva*) nagyon tömören így foglalta össze azt a változást, amely szükségszerűen fokozatosan megtörténik a történelemtanításban: „A mi célunk nem az, hogy tényeket tanítsunk, hanem az, hogy a tények iránti attitűdöt neveljük.”

Érdekes módon mind a török *Ismail Demircioglu* (*Karadeniz Technical University, Trabzon, Törökország*), mind a két görög előadó, *Angelos Palikidis* (*Democritus University of Thrace*) és *Elli Lemonidou* (*University of Western Greece*) arról beszéltek előadásukban, hogy országaik egykori „nagyhatalmi-gyarmati” múltja érdekes transzformáción ment át a közelmúltban. Mindkét ország legújabb kori tankönyves kultúrájára jellemző, hogy nem nevezik gyarmatosításnak a saját nagyhatalmi múltjukat, azonban mindketten büszkék rá, és mindketten csak nagyon óvatosan és lassan kezdtek szembenézni múltjuknak ezzel a szeletével.

Az előadások egy kisebb része teljesen aktuális eseményeket taglalt. A palesztin származású *Riad Nasser* (*Fairleigh Dickinson University, Madison, USA*) a modern polgári társadalom irányából közelítve (és erősen a palesztin polgárjogi mozgalmak kontextusában) úgy vélte, hogy „a nemzetállamok nem Isten adta képződmények, és ezért vissza kellene szerezniük felleltük a hatalmat”.

Szintén roppant aktuális előadással lépett fel *Joanna Wojdon* (*Wroclawi Egyetem*), aki egy, a tengerentúli gyarmatosítást tematizáló számítógépes játékot elemzett részletesen, mérlegre téve annak lehetséges pozitív és negatív vonásait. Wojdon előadása váratlan vitát kavart, egyrészt az efféle játékos-szórakoztató témafeldolgozások szakmai sekélyességéről, másrészt arról, hogy több, mások által ismert kolonialista játékból (ahogy azt egy afrikai résztvevő elmondta) „teljesen hiányzik a rabszolgakereskedelem, így a játék elfogadhatatlanul reprodukálja a rasszizmust”.

Szintén a legújabb mediális világ volt a témája *Tanja Seider* (*Free University of Berlin*) előadásának, aki arról mutatott be egy konkrét példát, hogyan kellene a populáris dokumentumfilmeknek szakszerűen és korszerű módon kezelniük a gyarmati múlt témáját. Példája egy hangfelvétel volt, amely egy 1916-ban német fogságba került indiai származású brit katonától származott; a történelmi kutatás a katonáról nem tud semmi mást, csak ezt az egy hangfelvételt ismeri tőle. Az előadó nagyon hitelesen érvelt amellett, milyen nagy felelősségük van a ma oly népszerű történelmi dokumentumfilmek rendezőinek abban, hogy igen gyakran vagy egyáltalán nem is mutatják meg a filmben a szenvedő vagy lealacsonyított embereket, csoportokat, vagy pedig megmutatják őket, ámde ennek a módja alig különbözik a meghaladni kívánt XIX. századi primitív gyarmati toposzoktól.

A többi előadó között (akiket jelen sorok írója a párhuzamosan zajló előadások rendszere miatt sajnos nem hallgathatott meg) voltak még: *Daniel Moser-Lécho*t és *Markus Furrer* (mindketten Svájc); *Valeriya Rotehshteyn* és *Marat Gibatdinov* (mindketten Oroszország); *Daniel Lindmark* (*Umea, Svédország*); *Harry Haue* (*Odense, Dánia*); *Elize van Eeden* (*Johannesburg, Dél-afrikai Köztársaság*); *Masayuki Sato* (*Yamanashi, Japán*); *Rafael Saddi* (*Brazília*); *Arja Virta* (*Turku, Finnország*); *Sun Joo Kang* (*Dél-Koreai Köztársaság*); valamint a német szakemberek között *Dennis Röder* (*Hamburg*), *Philipp Bernhard* (*Nürnberg*), *Michael Wobring* (*Erfurt*) és mások.

A 2013-as ISHD-konferencián kiderült, hogy az egyes országoknak sokkal több közük van a „gyarmatosítás” fogalmához, mint azt korábban feltételeztük. A nagyszámú és nagyon sokszempontú megközelítések alapján elmondható, hogy van legalább három olyan, a kolonizáció-dekolonizáció fogalmakhoz kapcsolható tényező, amelyek a nemzetközi történelemtanítás közös kérdései, problémái, jelenségei.

Vajda Barnabás: A Nemzetközi Történelemdidaktikai Társaság konferenciája a kolonializmusról

(Tutzing, 2013. szeptember 16-18.)

Legalább féltucat előadó rámutatott, hogy a nemzeti curriculumok még korántsem mondtak le a gyarmatosításhoz kapcsolódó felsőbbrendűség hangsúlyozásáról, bizonyos tankönyvek pedig egyenesen a hordozói az efféle szemléletnek. Ezeknek közös jegyűk, hogy az egyes nemzeti nyelvekben a fogalmak hajlamosak finomodni, felolvadni, ekként eltakarni a lényegét. A kolonializmust pl. több nyelvben ill. tankönyvben „expanzióknak” nevezik; a jelenséget pedig nem gyarmatosításnak vagy gyarmati uralomnak, hanem a franciák „saját univerzális intellektuális erejüknek”, a görögök „a Nagy Sándor teremtette civilizatorikus hatásnak”. Az angol iskolákban a politikailag inkorrekt „patriotizmus” helyett „szociális kohéziót” mondanak, ámde ugyanúgy a korábbi jelentést értik alatta.

A másik jelenség: nem egy előadó világosan kifejezte, hogy a klasszikus kolonializmus mellett foglalkozni kell a történelemórán a legújabb gyarmatosításokkal, amit egyesek (szó szerint) a Világbank, az IMF, a Rupert Murdoch-féle sajtóbirodalom stb. formájában tartanak a modern gyarmati sorba döntés heraldjainak.

Végül a harmadik, általános, közös (és talán a legnagyobb aggodalomra okot adó) jelenség: legalább tíz előadó ecsetelte azt az egyre égetőbbé váló problémát, hogy a legújabb történetírás és a történelemtanítás között milyen óriási szakadék van, pontosabban, hogy a tankönyvek nem követik (nem tudják?, nem akarják követni?) a legkorszerűbb történeti kutatás eredményeit, aziránt sokszor nem is érdeklődnek, csak a korábbi tankönyvek meghaladott mítoszait ismételtetik kritikátlanul.

Az ISHD idei konferenciáján nagyon láthatóvá vált az a változás, amely még Elisabeth Erdmann tiszteletbeli ISHD-elnök idejében kezdődött (ő 2010-ben köszönt le), és amely immár Susanne Popp elnöksége alatt folytatódik. A változás lényege két-három tényben ragadható meg. Egyfelől az ISHD tagsága 200 fő körül állandósult, miközben a tagság a világ szinte minden táját képviseli. Ez a sokszínűség, amely lehetővé teszi, hogy az ISHD tagjai évente és nagyon közvetlenül tudnak információkat cserélni a történelemtanulás és -tanítás legaktuálisabb ügyeiről a világ minden tájáról – nos, ez a tény egészen széles és nagyon tanulságos dimenziót ad nemcsak a társaságnak, hanem a konferenciáknak is.

Másrészt az ISHD-ben mint nemzetközi szervezetben immár három szakember-generáció képviselteti magát viszonylag kiegyensúlyozott arányban. Végül érdemes megemlíteni, hogy az eredetileg a német történelemdidaktikai iskolákból kinövő ISHD legfőbb szakmai központjai továbbra is Németországban vannak (Augsburgban, Kölnben), habár az éves konferenciák nyelve, és a társaság által kiadott legtöbb publikáció és a belső kommunikáció nyelve is döntően immár az angol. Más szóval kifejezve: a Társaság nemzetközivé válásának az angol nyelv az *eszköze* és a *következménye* egyben.

Mindezek a szempontok jól láthatóak voltak a szervezet rendes 2013. évi közgyűlésén, amelyre kedd és szerda este került sor két tételben. A közgyűlés jóváhagyta a 2011. évi bázeli és a 2012. évi kazani ISHD közgyűlések jegyzőkönyveit, a résztvevők meghallgatták az éves zárszámadást, végül megvitatták a következő 3-4 év jövődió programjait. Eszerint 2014. szeptember 8-10. között Wroclavban lesz az ISHD soros konferenciája, a téma az „edutainment”, azaz a szórakoz(tat)va tanulás. A jelenlegi tervek szerint 2015-ben Kínában, 2016-ban a törökországi Trabzonban, 2017-ben Dél-Afrikában, 2018-ban pedig a kanadai Gatineau-ban tartja éves tudományos konferenciáit a Nemzetközi Történelemdidaktikai Társaság.